

Búcsú Bánhidi Zoltántól*
(1918–2005)

„Akit tiszteltünk, szerettünk, nem halhat meg reánk nézve egészen.”
(Gyulai Pál)

Ismét szegényebbek lettünk: életének 87. évében eltávozott közülünk dr. Bánhidi Zoltán tanár úr, az ELTE nyugalmazott egyetemi docense. Gyászolja a magyar nyelvésztársadalom, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, melynek 64 éven keresztül hűséges és aktív tagja, egyben választ-

* Bánhidi Zoltán temetése 2005. október 25-én volt Budapesten a XV. kerület Szentmihályi úti temetőben.

mányi tagja is volt és a Központi Magyar Nyelvi Lektorátus, melynek majdnem fél évszázadon keresztül volt meghatározó munkatársa.

A XX. század embert próbáló, nehéz időinek tanúja, részese volt, mégis egyenes, igaz életút az övé, melyet a történelmi viharok megtörhettek ugyan, de foltokat nem hagytak rajta. Mert a hatalom, a pozíció, a gyors sikerek talmi dicsőségénél százszorta szilárdabb erők, magasabb erkölcsi értékek irányították életének minden pillanatában: a mélységes hit és a rendíthetetlen hűség a házához, a családjához, a szülőhelyhez, Rákospalotához, a szülői, illetőleg a nagyszülői házhoz.

A nyelvészet már egyetemi éveiben megérintette, ami nem lehetett véletlen, hiszen magyar–angol szakos diákként ő még a XX. század első felének olyan legendás hírű nyelvészprofesszoraitól tanulhatott, mint Pais Dezső, Zsirai Miklós, Országh László. Rátermettségét bizonyítja, hogy diplomája megszerzésének évében, 1941-ben bölcsészdoktori címet szerzett a „A magyar nyelv összetett igealakjai” című disszertációjával, amit Pais Dezső rögtön meg is jelentetett a Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványainak 63. számaként. Még ugyanebben az évben tagjai közé fogadta a Nyelvtudományi Társaság is. 1942-ben a csurgói református Csokonai Gimnázium tanára lett. Ígéretesen induló tudományos és tanári pályáját azonban a történelem hamarosan kérlelhetetlenül félbetöri. 1943-ban kiviszik a frontra, ahol súlyosan megsebesül, hadifogságba kerül, s csak 1946-ban kerül haza, hogy ott folytassa, ahol elkezdte, Csurgón, a gimnáziumban. (Mily jellemző rá, hogy később sem a saját, sem a mások szenvedéseit nem váltotta aprópénzre, elismerésre vagy részvétre! Mi, fiatalabb kollégák csak az életrajzából értesülhettünk életének erről az időszakáról.) A csurgói gimnázium államosítása miatt 1949-ben a kecskeméti Katona József Gimnáziumba helyezték, de ő ott is ugyanolyan lelkiismeretesen, pontosan tette a dolgát, tanította a diákjait.

1952-ben kedvező fordulat következett be életében és tudósi pályáján is: ismét Pais Dezső indítványára kinevezték az akkor megalapított Központi Magyar Nyelvi Lektorátusra tanársegédnek. Ettől az időszaktól kezdve nyugdíjba vonulásáig, tehát egészen a század végéig munkálkodása elválaszthatatlan része volt a magyar mint idegen nyelv oktatásnak. Részben önállóan, részben társszerzőkkel számos egyetemi jegyzetet, tankönyvet írt. Ezek közül három mindenképpen ott van a külföldieknek szóló magyartankönyvek BÉL MÁTYÁS Sprachmeisterétől számított klasszikusainak sorában. Azóta és még sokáig mintául, mércéül szolgálnak a szakma művelőinek a legendás, nyolc hazai és három müncheni kiadást megért „BÁNHIDI-JÓKAY-SZABÓ” (Lehrbuch der ungarischen Sprache. Bp., 1958.), a nem kevésbé népszerű, angol anyanyelvűeknek szóló, ugyancsak több kiadást megért „Learn Hungarian” (BÁNHIDI-JÓKAY-SZABÓ, első kiadása: Bp., 1965., a legutolsó, nyolcadik: 1990.), illetve a JÓKAY ZOLTÁNNAL közösen írt „Ungarisch über Ungarn. Lesebuch und Grammatik für Fortgeschrittene” (Bp., 1962., 1964.). Hosszasan szólhatnánk e művek időtálló szakmai erőneiről, a pontos, világos grammatikai magyarázatokról, jól megválasztott irodalmi és történelmi szemelvényeikről, én itt mégis szimbólum voltukat emelném ki. Hosszú évekig ugyanis szinte az egyetlen kapcsolatot jelentették a nyelvünk és az irántunk érdeklődő világ között: másod- és harmadgenerációs magyarok tízezrei tanultak belőlük szinte a világban, ahogy a jövőendő nyugati-európai hungarológusok is ezeken a könyveken nevelkedtek.

A Lehrbuch folytatásának tekinthető a haladóknak szánt „Ungarisch über Ungarn. Lesebuch und Grammatik für Fortgeschrittene”. A művelődéstörténeti szövegeket tartalmazó része szervesen folytatja a nyelv és a kultúra tanításának egységét valló tankönyvek hagyományát, s bizony most is haszonnal forgathatnák a közben elfeledett elv felélesztésére vállalkozók. A grammatikai összefoglalást adó második rész (Grammatische Übersicht) az első új szemléletű, németeknek szóló nyelvtan a XX. század második felében. Miképpen arra ÉDER ZOLTÁN felhívja a figyelmet, TOMPA JÓZSEF „Ungarische Grammatik”-ja csak hat évvel, „Kleine ungarische Grammatik”-ja pedig tíz évvel később jelent meg (Bánhidi Zoltán köszöntése 80. születésnapja alkalmából: MNy. 1999: 119).

A magyar nyelv és kultúra oktatását és terjesztését célzó tankönyvírói tevékenysége mellett említést kell tennem a nem kevésbé jelentős magyar nyelvészeti munkásságáról is. Tanulmányai felölelik a nyelvtörténet, az etimológia, a jelentés- és az angol–magyar kontrasztív grammatika,

a stilsztika, a nyelvművelés témaköreit. Érdekes tárgykörből, a sportnyelvből írta a diakronikus és szinkronikus szempontokat egyesítő kandidátusi disszertációját, melyhez sportnyelvtörténeti szótárt is csatolt (A magyar sportnyelv története és jelene. Bp., 1971. Nyelvészeti Tanulmányok 16.). A téma azokat, akik ismerték őt, nem lepi meg, hiszen szerette a sportot, sőt kedvenc sportágát, a futballt sokáig űzte is.

Bánhidi Zoltán nemcsak kiváló és kitartóan munkálkodó nyelvész, alkalmazott nyelvész volt, hanem vérbeli tanár is: a Központi Magyar Nyelvi Lektorátuson diákok ezreit oktatta a magyar nyelvre, ismertette meg velük a magyar kultúrát türelemmel, szeretettel. S ami még ennél is fontosabb: kedves, tiszta lényével, emberi tartásával valóban őszinte híveinkké tette őket.

Drága Tanár Úr! Engedje meg, hogy most a Magyar Nyelvi Lektorátus családi közösségének a nevében búcsúzzam el. ÉDER ZOLTÁN 80. születésnapján mondott köszöntőjében így jellemezte Önt: „A Központi Magyar Nyelvi Lektorátusnak – viszályoktól nem mentes és kalandoroktól sem kímélt – történetében, a mímelt politikai meggyőződés és a látványos kontárság Szküllája és Kharübdise között Bánhidi tanár úr a tudós józanságot, a szakmai megbízhatóságot, a pedagógiai állhatatosságot és az erkölcsi hajthatatlanságot képviselte. Utódai, a Lektorátus mai oktatói a magyar mint idegen nyelv tanári szakon a felnövekvő tanárnemzedék körében ezt az örökséget kívánják továbbadni” (i. m. 120).

Tanár úr! Az Ön szerénysége, derűs bölcsessége, erkölcsi tartása valóban mindvégig mérce marad számunkra. Igyekszünk ugyan, de közben érezzük, a titkok igazi tudója Bánhidi tanár úr volt. Mert tudjuk-e, ahogy ő tudta, hogy a halk szó távolabbra, mélyebbre szállhat, mint a fennhéjázó dübörgés, mert eljut a szívig, behatol a lélekbe? Tudunk-e örülni, ahogy ő – kedves sportjánál maradva – csak úgy, a közös játéknak, a mások által belőtt góloknak? Képesek vagyunk-e gyakorolni az alázatot, miképpen Ő, félreállni akkor, amikor kell, s megbocsátani az ellenünk vétkezőknek, miképpen Ő? És mindenekfelett hűnek lenni családhoz, barátokhoz, hazához, a mi Rákospalotánkhoz?

Hálás szívvel köszönünk mindent. Isten vele, Drága Tanár Úr!

SZILI KATALIN